

Габровското училище скоро станало културното огнище, отъ кждѣто ученицитѣ се разпрѣснали по цѣлата страна, като носители на новата метода и на идеи за възраждане на българския народъ. Ученицитѣ отъ габровското училище, станали вече учители, съставляваха едно учителско съсловие, което се увеличаваше постепенно. Въ 1868 г. се събра пръвъ български учителски конгресъ (въ Ст. Загора). Свободни отъ всѣка централна властъ, събранитѣ тамъ учители (повече отъ 50) изработиха това, що само едно министерство би направило: съставиха програми, изработиха правилници за длъжноститѣ на учителитѣ, опрѣдѣлиха ревизори за селскитѣ училища, дадоха отчетъ за своята дѣятелностъ, разискваха и опрѣдѣлиха общитѣ принципи на методитѣ, задължиха се да държатъ бесѣди на селянитѣ, да събиратъ народнитѣ пѣсни и пр. По-послѣ, когато се основа Бълг. Екзархия, училищата въ България влѣзоха подъ нейното вѣдомство. Тя се грижеше за добрия имъ вървежъ, за отваряне на нови училища, за подържане на сжществуящитѣ вече, като опрѣдѣли частъ отъ църковни приходи за тѣхъ. За еднообразното имъ ръководене тя почти всѣка година свикваше чрѣзъ своитѣ органи, духовнитѣ власти, учителски събори. Съ една дума, тя поела ролята на централна властъ, сжщо както дѣйствува и днесъ въ Македония.

Войната отъ 1877—1878 година завари въ България доста училища и много отъ тѣхъ добръ наредени. Руския императорски комисаръ, князь Дондуковъ Корсаковъ, който разви толкова дѣятелностъ за реорганизиране страната, не забрави народното образование и създаде „Отдѣла за Народното Просвѣщение и Духовни дѣла“. Покойниятъ Маринъ Дриновъ бѣше натоваренъ да реорганизира учебното дѣло у насъ. Конституцията, гласувана отъ Великото Народно Събрание, опрѣдѣли шестъ министерства, едно отъ които за Народното Просвѣщение. На Т. Бурмовъ се падна честта да бжде въ България първия Министръ на Народното Просвѣщение.

*
* *

Задачата на новото Министерство бѣше отъ най-мжчнитѣ. Трѣбваше да се създаде всичко изведнажъ; касаеше се да се насади въ една земя, разорана отъ петстотинъ годишно иго, всичко, което другитѣ народи сж събрали и усъвършенствували въ течение на вѣкове. Работиха съ енергията и постоянството свойствени на Българитѣ; днесъ осждаха това, което бѣха създали вчера, утрѣ взимаха на ново онова, що бѣха изхвърлили; грѣшки, много грѣшки се извършиха въ бързината и въ трескавата дѣятелностъ, но общитѣ, високитѣ принципи останаха сжщитѣ, а именно:

- 1). Учението бесплатно, задължително, въ основнитѣ училища.
- 2). Учението въ всички родове училища достъпно на всички, споредъ способността и трудътъ на учащитѣ се.
- 3). Широка просторъ за отваряне на всѣкждѣ училища безъ да се гледа на паричнитѣ жертви или други спѣнки.
- 4). Тѣсна свръзка между разнитѣ видове училища, като естествено и цѣлосъобразно продължение едно на друго.